

๒. ชาวบ้านไม่มีสิทธิใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

พื้นที่ที่จะถูกน้ำท่วมในเขตฝั่งไทยเป็นที่ตั้งของชุมชนของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงซึ่งอาศัยอยู่มานาน ปัจจุบันถูกประกาศให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวินและเขตอุทยานแห่งชาติสาละวิน การประกาศเขตฯ ดังกล่าวทำให้การตั้งชุมชนชาวกะเหรี่ยงที่มีอยู่แต่เดิมกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย นอกจากนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังไม่ได้รับสัญชาติไทย หากมีการสร้างเขื่อนสาละวิน ชาวบ้านเหล่านี้ก็จะไม่มีสิทธิ ไม่มีโอกาสได้ร่วมตัดสินใจกับโครงการครั้งนี้ รวมไปถึงอาจไม่ได้รับค่าชดเชยใดๆ

๕ โครงการผันน้ำสาละวิน: คำสาปของสายน้ำ

มีเรื่องเล่ากันมานานในหมู่คนแห่งลุ่มน้ำโขงและสาละวินว่า แม่น้ำโขงและสาละวินไม่ถูกกัน หากเดินทางในแม่น้ำโขงห้ามพูดถึงแม่น้ำสาละวิน หากเดินทางในแม่น้ำสาละวินห้ามพูดถึงแม่น้ำโขง คนท้องถิ่นมักเรียกแม่น้ำโขงว่า "ของ" และเรียกแม่น้ำสาละวินว่า "คง"

ชาวไทยใหญ่เล่ากันว่า กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว... เมื่อแผ่นดินยังไม่มียาน้ำ น้ำของและน้ำคงเป็นเพื่อนรักกัน ทั้งสองอาศัยอยู่บนแผ่นดินที่ราบสูงทิเบต วันหนึ่งทั้งสองแข่งขันกันว่าใครจะเดินทางไปถึงทะเลก่อนกัน แต่มีข้อแม้ว่าการเดินทางจะต้องผ่านหุบเขาและที่ราบ ห้ามเดินทางลัดภูเขา

การเดินทางไปสู่ทะเลเริ่มต้นขึ้น เส้นทางของทั้งสองแทบขนานกัน แต่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง...

น้ำของเดินทางไปเรื่อยๆ มุ่งใต้ผ่านหุบเขาแห่งที่ราบสูงฉานฝั่งตะวันออก และยึดมั่นในข้อตกลง ไม่ไหลตัดผ่านภูเขา น้ำของเดินทางผ่านหุบเขา ที่ราบสูง และที่ราบลุ่มมากมาย จนกระทั่งถึงทะเลจีนใต้ที่เวียดนาม

เส้นทางที่ของไหลผ่านได้กลายเป็น "แม่น้ำโขง" สายน้ำที่ยาวที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากสายน้ำโขงไหลผ่านหุบเขาและที่ราบ สีของแม่น้ำโขงจึงเป็นสีขุ่น สีปน หรือสีน้ำชาขาว

ขณะที่น้ำคงที่มุ่งลงใต้เช่นกัน แต่กลับเดินทางตัดผ่านภูเขาสูงแล้วลูกแล้ว ก่อนที่จะผ่านที่ราบเพียงเล็กน้อยและไหลลงทะเลอันดามันที่อ่าวเมาะตะมะ

เส้นทางที่น้ำคงไหลผ่านนั้น ได้กลายมาเป็น "แม่น้ำคง" ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกกันหรือ "แม่น้ำสาละวิน" ที่เพี้ยนมาจากคำว่า "ตาลวิน" ในภาษาพม่า แม่น้ำสาละวินเป็นสายน้ำที่ใหญ่เป็นอันดับสองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รองจากแม่น้ำโขง

เนื่องจากคงไหลตัดผ่านภูเขา น้ำสาละวินจึงมีสีเขียวมรกตไม่ค่อยขุ่นขึ้น

น้ำของแม่น้ำคงเพราะใช้เวลาและระยะทางในการเดินทางไปถึงทะเลมากกว่า เมื่อน้ำของรู๊วเพื่อนไม่ซื่อสัตย์ จึงโกรธเคืองและสาปแช่งว่า "วันใดที่เจอกับคง แผ่นดินจะลุกไหม้ด้วยไฟประลัยกัลป์"

ความโกรธเคืองนี้ ทำให้มีเรื่องเล่ากันว่า หากนำน้ำจากแม่น้ำโขงกับแม่น้ำสาละวินมาใส่รวมกัน น้ำจะกลายเป็นสีเลือด

นิทานเรื่องนี้ถูกเล่าขานกันมานานและคนริมฝั่งแม่น้ำทั้งสองต่างก็เชื่อในเรื่องเล่านี้

แต่เชื่อหรือไม่ว่ามีคนกำลังผลักดันให้มีการสร้างเขื่อนและผันน้ำทั้งจากทั้งแม่น้ำโขงและสาละวินมาลงที่ลุ่มเจ้าพระยา!!!

แนวคิดการผันน้ำโขงและสาละวินลงสู่ลุ่มเจ้าพระยาเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ แบ่งออกเป็นโครงการผันน้ำจากลุ่มน้ำโขง ๗ โครงการ และลุ่มสาละวิน ๗ โครงการ

ใน พ.ศ.๒๕๒๕ โครงการผันน้ำโขงถูกรวมเป็นโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่านและมีเขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นเขื่อนหลัก ซึ่งไม่กี่ปีมานี้ ใจกล้าได้สนับสนุนกรมชลประทานในการศึกษาโครงการผันน้ำกก-อิง-น่าน ภายใต้การดำเนินการของบริษัทซันยู (Sanyu) จากญี่ปุ่น

ส่วนโครงการผันน้ำจากลุ่มน้ำสาละวินเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในปี ๒๕๓๕ เมื่อรัฐบาลไทยต้องการแก้ปัญหาความขาดแคลนน้ำในลุ่มเจ้าพระยา โครงการผันน้ำนี้ประกอบด้วยการสร้างเขื่อน คลองและอุโมงค์ส่งน้ำครอบคลุมสาขาหลักของแม่น้ำสาละวินทั้งหมดที่ไหลจากฝั่งไทย ได้แก่ น้ำปาย น้ำยม และสาขาของน้ำเมย เช่น แม่ละเมา โครงการทั้งหมดมีเป้าหมายเพื่อเติมน้ำลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล เขื่อนขนาดใหญ่แห่งแรกของประเทศไทย

โครงการผันน้ำสาละวิน ล้วนแต่มีเบื้องหลังจากการผลักดันของบริษัทกิจการน้ำระดับโลกและองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ เช่น นิวเจ็ด จากญี่ปุ่น ได้จัดทำรายงานการศึกษาความเหมาะสมโครงการเขื่อนและผันน้ำแม่ละเมา และการศึกษาความเหมาะสมโครงการเขื่อนและผันน้ำแม่จะเรา ขณะที่บริษัทสโนว์แมน์แทน เอ็นจิเนียริง จากออสเตรเลียได้จัดทำรายงานการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นโครงการผันน้ำปาย ทั้งสามโครงการนี้ล้วนแต่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนการศึกษาจากธนาคารโลก

อย่างไรก็ตาม การคัดค้านของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการเขื่อนและผันน้ำแม่ละเมา ในช่วงปี ๒๕๓๘ ประกอบกับในประเทศไทย ชาวบ้านที่จะได้รับผลกระทบจากเขื่อนแก่งเสือเต้น ซึ่งธนาคารโลกก็สนับสนุนเช่นกัน ได้ประท้วงธนาคารโลกอย่างกว้างขวาง มีผลให้ธนาคารโลกถอนตัวจากการสนับสนุนโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น รวมทั้งโครงการผันน้ำแม่ละเมาด้วย

กระนั้นก็ตาม โครงการผันน้ำอื่นๆ ก็ยังคงถูกผลักดันต่อไป ในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ รัฐบาลไทยมีมติและอนุมัติงบประมาณ ๑๘๖ ล้านบาท ให้กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานศึกษาวางแผนคัดเลือกโครงการการศึกษาความเหมาะสมขั้นรายละเอียดและการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมชั้นรายละเอียดพร้อมงานประชาสัมพันธ์โครงการผันน้ำจากลุ่มน้ำสาละวินลงเขื่อนภูมิพล ๓ โครงการ โครงการผันน้ำนี้ได้ผนวกโครงการเชื่อมแม่มาหลวงและน้ำเงี้ยวซึ่งได้ศึกษาโดยอีพีดีซี ภายใต้การสนับสนุนของโจก้า เข้าไปด้วย

การอนุมัติงบประมาณครั้งนี้ มีการตั้งข้อสังเกตว่า เป็นการประเคนงบประมาณให้กับบริษัทที่ปรึกษาที่ผูกขาดการจัดทำรายงานในประเทศไทย แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังการอนุมัติงบประมาณแล้ว ในพื้นที่ที่กั้นขวางไว้ด้วยรถสำรวจของโจก้า ขณะที่เจ้าหน้าที่บริษัทที่ปรึกษาต่างก็เร่งโฆษณาโครงการโดยอ้างว่าเป็นการประชาสัมพันธ์

ปัจจุบัน ยังไม่มีการเปิดเผยรายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์แต่เอกสารแนะนำโครงการและเอกสารประกอบการประชุมผู้นำท้องถิ่นที่เสนอโดยบริษัทปัญญา คอนซัลแตนท์ บริษัทเซาท์อีสต์เอเชียเทคโนโลยี และบริษัทโพเทนเชียล เอ็นจิเนียริงฯ สรุปได้ว่า มีแนวส่งน้ำ ๓ แนวที่มีการศึกษาคือ

๑) การผันน้ำสาละวิน จะมีการผันน้ำจากแม่น้ำสาละวินบริเวณใกล้บ้านแม่สามแลบ มาลงโครงการเขื่อนน้ำยมตอนบนซึ่งจะสร้างกั้นแม่น้ำยมมถบบ้านแม่คะตวนก่อนที่จะผันลงเขื่อนภูมิพล อีกแนวคือ ผันน้ำจากแม่น้ำเงี้ยวสาขาของน้ำยมซึ่งจะมีการสร้างเขื่อนกั้นน้ำเงี้ยว

๒) การผันน้ำเมย จะมีการผันน้ำจากน้ำเมย ลงเขื่อนภูมิพล โดยมีการสร้างเขื่อนและฝายน้ำแม่สองรวมอยู่ด้วย อีกแนวหนึ่งคือ ผันน้ำจาก

น้ำเมยผ่านไปยังแม่ตื่นสาขาที่ไหลลงเขื่อนภูมิพล โดยมีการสร้างเขื่อนหัวยชะเนงระหว่างทาง

๓) แนวส่งน้ำปายจะมีการสร้างเขื่อนน้ำปายตอนล่างกั้นแม่น้ำปายก่อนที่จะผันน้ำลงสู่แม่แจ่มและเขื่อนภูมิพล

นอกจากนั้นในปี ๒๕๕๕ เอกสารของ กฟผ. ก็ระบุว่าประโยชน์หนึ่งของโครงการเขื่อนบนชายแดนไทย-พม่านี้คือ การผันน้ำลงไปสู่ลุ่มน้ำเจ้า

สวนเกษตรริมน้ำที่อาจจะหายไป: หากมีการผันน้ำสาละวิน พื้นที่เกษตรริมน้ำที่อุดมสมบูรณ์จากปุ๋ยธรรมชาติที่น้ำสาละวินพัดพามาทับถมในฤดูน้ำหลากนี้อาจจะไม่เกิดขึ้นอีก หากน้ำจากแม่น้ำสาละวินจำนวนมากถูกลักกั้นไปจากลุ่มน้ำนี้
ภาพ: เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พระยา ล่าสุตที่ กฟผ.เปิดเผยข้อมูลก็คือ เสนอให้ทำการผันน้ำจากน้ำปายสาขาของแม่น้ำสาละวินในเขตแม่ฮ่องสอนมาลงเขื่อนภูมิพล เนื่องจากน้ำจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนสาละวินจะท่วมเอ่อเข้าถึงเขตแม่ฮ่องสอน กฟผ.จึงจะทำการสร้างคันดินกั้นน้ำปายก่อนไหลลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนสาละวิน และจากนั้นจึงผันน้ำจากน้ำปายลงเขื่อนภูมิพล

■ ผลกระทบจากการผันน้ำสาละวิน

โครงการผันน้ำทั้งหมดนี้ยังไม่มีเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับงบประมาณที่ต้องใช้ และยังไม่มีการเปิดเผยรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่ประสบการณ์ของการดำเนินโครงการผันน้ำที่ผ่านมาทั้งในระดับสากลและในประเทศไทยเองพบว่า ไม่มีโครงการผันน้ำใดที่ไม่สร้างหายนะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในสายน้ำที่ถูกผันน้ำไป ไม่ว่าจะเป็นโครงการผันน้ำจากทะเลอารัลในยูเครนภาพโซเวียตเป็นใหญ่ที่สร้างหายนะแก่เอเชียกลาง จนกระทั่งนักวิทยาศาสตร์กล่าวกันว่า เป็นหายนะแห่งศตวรรษยิ่งกว่าการระเบิดของโรงไฟฟ้าเซอร์โนบีลันสลิบเท่า ทุกวันนี้ทะเลอารัลลดขนาดลงเรื่อยๆ จนแทบจะเหลือก็แต่บนแผนที่ ชาวประมงต้องยุติการหาปลา และเรือหาปลาก็จมอยู่กับหาดทรายที่ทะเลอยู่ห่างออกไปหลายสิบลีไมล์ ลมที่พัดมานั้นก็มีโซลิมธรรมดาแต่เป็นลมเกลือกที่สร้างหายนะอย่างรุนแรงต่อสุขภาพของคนในท้องถิ่น

บทเรียนของประเทศไทยก็คือโครงการผันน้ำโขง-ชี-มูลที่ลงทุนไปแล้วนับแสนล้านบาท แต่ยังไม่สามารถผันน้ำไปใช้ได้แม้แต่หยดเดียว เนื่องจากโครงการนี้ทำให้เกิดการกระจายของดินเค็มไปทั่วภาคอีสาน

โครงการเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้ก็เพราะอาศัยว่าคนในลุ่มน้ำที่ถูกผันเป็นคนชายขอบ เป็นชนพื้นถิ่นที่ไร้ซึ่งอำนาจ และสิทธิของพวกเขาไม่ได้รับการเคารพ

๖ การเมืองของการสร้างเขื่อนสาละวิน : เบื้องหน้าไฟฟ้าราคาถูก เบื้องหลังธุรกิจและ การล่าฝันของนักสร้างเขื่อน

เหตุที่เขื่อนจำนวนมากถูกสร้างขึ้นมานั้น เป็นเพราะข้ออ้างที่ว่าจำเป็นต้องสร้างเขื่อน "เพื่อสวัสดิการทางสังคม" ซึ่งเป็นข้ออ้างที่เกิดมาหลายทศวรรษ นับแต่โลกก้าวสู่ยุคสมัยของการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ โครงการเขื่อนสาละวินที่กำลังถูกผลักดันในขณะนี้เช่นเดียวกัน กฟผ.ระบุว่า หากสร้างเขื่อนสาละวินแล้วคนไทยจะมีไฟฟ้าราคาถูกใช้ แต่หากวิเคราะห์เบื้องหลังแล้วเหตุผลการสร้างเขื่อนแห่งนี้ไม่ใช่เรื่องของ "พลังงานราคาถูก" แต่ประการใด เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าปัจจุบันประเทศไทยมีพลังงานเหลือใช้ในระบบมากกว่าร้อยละ ๔๐ จึงไม่มีความจำเป็นในการพึ่งพาไฟฟ้าจากเขื่อนสาละวินแม้แต่หยด

หากวิเคราะห์บริบทที่มาของเขื่อนบนลุ่มน้ำสาละวินตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนกระทั่งปัจจุบัน สามารถพบแรงผลักดันที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังได้ดังนี้

๑. เขื่อนสาละวิน: แรงผลักดันของอุตสาหกรรมเขื่อนโลก

"สะพานข้ามแม่น้ำแควใหญ่สร้างขึ้นเพื่อสงคราม แต่ครั้งนี้โครงการสร้างเขื่อน (ครินครินทร์) กั้นแม่น้ำแควใหญ่สร้างขึ้นเพื่อสันติภาพ"^{*}

บริษัท อีพีดีซี, ๒๕๒๓

^{*} แปลจากเอกสารแนะนำบริษัทของอีพีดีซี , ๒๕๒๓ ที่ระบุว่า "The River Quae Yai-over which a bridge was once built for war. Now a project to build a dam over the river , to promise peace."

ประวัติศาสตร์ของการสร้างเขื่อนบนลุ่มน้ำสาละวินคือประวัติศาสตร์ของการแสวงหากำไรจากบรรดาทุนอุตสาหกรรมก่อสร้างและพลังงานในระดับโลก โดยเฉพาะกลุ่มทุนญี่ปุ่นที่เป็นมหาอำนาจสร้างเขื่อนในเอเชีย

กลุ่มทุนญี่ปุ่นมีบทบาทในการสร้างเขื่อนบนลุ่มน้ำสาละวินตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ภายใต้บริบทที่ญี่ปุ่นต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้กับพม่า ต่อเนื่องมาจนถึงยุคที่ญี่ปุ่นเปลี่ยนจากการจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามเป็นการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นก็เปลี่ยนเป้าจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทบาทการพัฒนาของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเกิดขึ้นมากบริเวณพรมแดนไทย-พม่า เช่น ลุ่มแม่น้ำแควในกาญจนบุรี และลุ่มน้ำสาละวิน ซึ่งญี่ปุ่นเคยยึดครองและมีการบังคับใช้แรงงานเชลยศึกฝ่ายพันธมิตรในการสร้างถนนและทางรถไฟสายมรณะ

เหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มทุนและชนชั้นนำของญี่ปุ่นเข้าไปสร้างเขื่อนในพื้นที่เหล่านี้ก็คือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุน ชนชั้นนำ และกองทัพที่รวมหัวกันเพื่อหาพื้นที่ในการสร้างเขื่อนเพื่อให้เกิดแหล่งสร้างงานซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนญี่ปุ่น^๙ ดังจะเห็นได้จากกรณีของบริษัทนิปปอน โคเออิ ซึ่งเป็นบริษัทที่ปรึกษาแห่งแรกของญี่ปุ่นที่เข้าสร้างเขื่อนบาลูของในประเทศพม่า เขื่อนขนาดใหญ่แห่งแรกบนลุ่มน้ำสาละวิน

^๙การรวมหัวกันแสวงหาประโยชน์จากโครงการที่ใช้เงินลงทุนมหาศาลเกิดขึ้นมานานแล้ว ที่ขึ้นชื่อที่สุดคือ การรวมหัวกันแสวงหาประโยชน์ระหว่างนักการเมืองและธุรกิจก่อสร้างเขื่อนในสหรัฐฯ ซึ่งเรียกกระบวนการนี้ว่า Pork barrel politics ซึ่งคำนี้มีที่มาจากคำเรียกการคลังของทาสในพื้นที่เพาะปลูกทางตอนใต้ของสหรัฐฯ ที่ที่ทาสขายเนื้อนยาทาสส่งสัญญาณว่าจะได้รับอาหารพิเศษโดยการคลังทุ่มเทออกมาถึง ดูรายละเอียดได้จาก McCully (1996:242-243)

นิปปอน โคเออิ^๙ ก่อตั้งในปี ๒๔๙๐ โดยนายยูคาตะ คูโบตา (Yukata Kubota) ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่หลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในแคว้นแมนจูเรียของจีน ภายใต้การสนับสนุนของกองทัพญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในช่วงแรก นิปปอน โคเออิ เน้นโครงการในประเทศ แต่หลังปี ๒๔๙๖-๒๔๙๗ คูโบตาเดินทางไปหลายประเทศในเอเชีย เช่น พม่า เวียดนาม ลาว และอินโดนีเซีย เพื่อหาพื้นที่ในการสร้างเขื่อน เขาเดินทางไปเยือนพม่าเป็นประเทศแรกและเข้าพบกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลพม่า และเสนอโครงการสร้างเขื่อนบาลูของบนแม่น้ำบาลู (Balu River) แม่น้ำสาขาของน้ำปุ่น (Pawm River) ที่เป็นสาขาที่ใหญ่ที่สุดสายหนึ่งของสาละวิน หลังจากการเข้าพบครั้งนั้น นิปปอน โคเออิ ได้เข้าทำการศึกษาพื้นที่สร้างเขื่อนในพื้นที่ซึ่งเป็นรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์คะยา โดยมีทหารพม่าคุ้มกันความปลอดภัย

นิปปอน โคเออิ ได้ส่งแผนก่อสร้างเขื่อนบาลูของให้แก่รัฐบาลพม่า แต่งบประมาณนั้นสูงเกินกำลังของรัฐบาลพม่า คูโบตาจึงใช้สายสัมพันธ์กับนักการเมืองระดับสูงโดยเสนอโครงการนี้ต่อนายโยชิตะ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นในขณะนั้น และโน้มน้าวว่าโครงการนี้จะช่วยภาคธุรกิจการส่งออกของญี่ปุ่น หลังจากนั้นญี่ปุ่นจึงอนุมัติงบประมาณแก่โครงการเขื่อนผลิตไฟฟ้าบาลูของอย่างรวดเร็วในปี ๒๔๙๗ โดยเป็นส่วนหนึ่งของค่าปฏิกรรมสงคราม

ด้วยข้อเสนอแนะของนายโคบุตาทำให้บริษัทก่อสร้างของญี่ปุ่นชื่อ คาจิมะ คอนสตรัคชั่น (Kajima Construction) ได้สัมปทานสร้างเขื่อนบาลูของ

^๙ ข้อมูลเกี่ยวกับบริษัท นิปปอน โคเออิ อ้างอิงจาก Sumi (1989)

บทบาทของนิปปอน โคเออิ ต่อโครงการเชื่อมมาลูของนี้ต่อมาได้กลายเป็นแม่แบบโครงการพัฒนาต่างประเทศของญี่ปุ่น ที่บริษัทที่ปรึกษาจะล่าพื้นที่ด้วยการสำรวจเพื่อหาทางสร้างโครงการพัฒนาเพื่อให้ได้รับเงินช่วยเหลือโพ้นทะเลจากรัฐบาลโตเกียว ซึ่งจะทำให้เกิดงานแก่บริษัทก่อสร้างในญี่ปุ่น^๔

นิปปอน โคเออิ ยังเป็นบริษัทแรกสุดที่ศึกษาแผนการสร้างเชื่อมกันแม่น้ำสาละวินสายหลัก ๒ เชื่อมในรัฐฉานและเชื่อมกันแม่น้ำสาละวินทางตอนล่างก่อนไหลลงอ่าวมะตะมะ เมื่อปี ๒๕๒๔ ซึ่งโครงการเหล่านี้ยังคงตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากญี่ปุ่นเปลี่ยนการพัฒนาในประเทศกลุ่มใต้ (The South) จากการจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามเป็นการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา กลุ่มทุนญี่ปุ่นก็จะสร้างภาพว่า เพื่อมิตรภาพระหว่างญี่ปุ่นกับรัฐบาลในประเทศกลุ่มใต้ หรือประเทศกำลังพัฒนา แต่เบื้องหลังก็คือผลประโยชน์ที่อิงและแอบแฝงมากับการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาโพ้นทะเลของญี่ปุ่น (Japan's ODA)

การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาโพ้นทะเลของรัฐบาลญี่ปุ่นแรกสุด จะช่วยเหลือทางเทคนิคผ่านไจก้าโดยใช้เงินภาษีของคนญี่ปุ่นไปจ้างบริษัทที่ปรึกษาของญี่ปุ่นให้ทำการศึกษา เมื่อรัฐบาลประเทศกลุ่มใต้อนุมัติโครงการ บริษัทจากญี่ปุ่นก็จะได้เข้าสัมปทานก่อสร้างหรือขายอุปกรณ์ โดยที่เงินก้อนนี้อาจ

^๔ ตัวอย่างเชื่อมที่บริษัทนิปปอน โคเออิ ได้เข้ามีบทบาท ได้แก่ เชื่อมอาซาฮัน (Asahan) ในอินโดนีเซีย เชื่อมไฮแลนด์ เลโซโท (High Land Lesotho) ในแอฟริกา เชื่อมน้ำจิมในลาว เชื่อมกุเลคคานี (Kulekkhani) และเชื่อมสมานมาลาวิวา ในบรรดาโครงการเหล่านี้ โครงการที่อ่อนนวยที่สุดคือเชื่อมอาซาฮันในอินโดนีเซีย เชื่อมแห่งนี้สร้างเพื่อนำไฟฟ้าไปใช้ในโรงงานถลุงอลูมิเนียมของญี่ปุ่นที่ย้ายฐานมาตั้งในอินโดนีเซียหลังจากถูกต่อต้านจากประชาชนญี่ปุ่น เนื่องจากถลุงอลูมิเนียมสร้างมลภาวะที่ร้ายแรงในญี่ปุ่นจนได้ชื่อว่า เป็นอุตสาหกรรมสกปรก เชื่อมอาซาฮันยังถือว่าเป็นโครงการที่มีการคอร์รัปชันสูงมากที่สุดในประวัติศาสตร์การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาในอินโดนีเซียจากการรวมหัวกันหาประโยชน์ระหว่างกลุ่มทุนญี่ปุ่นและเครือญาติของซูฮาร์โต ดูรายละเอียดเรื่องเชื่อมอาซาฮันได้จาก Peddy et. Al., (1987).

จะมาจากญี่ปุ่นโดยตรง เช่น ธนาคารนำเข้าและส่งออก หรือองค์กรการเงินระหว่างประเทศที่ญี่ปุ่นถือหุ้นอยู่ โดยเฉพาะธนาคารโลกและเอทีบี (ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย)

ในประเทศไทย ไจก้าถือเป็นองค์กรช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาวิภาคที่สนับสนุนโครงการสร้างเขื่อนและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่มากที่สุด โดยเฉพาะหลังจากสหรัฐฯ ถอนตัวออกจากภูมิภาคอุษาคเนย์ภายหลังการพ่ายแพ้ในสงครามอินโดจีน

ในกลุ่มน้ำสาละวิน ไจก้าได้เข้าสนับสนุนการศึกษาเขื่อนหลายเขื่อนที่สำคัญคือ เขื่อนซุด ๑๐ เขื่อนบนลุ่มน้ำยวมสาขาของแม่น้ำสาละวินที่ไหลจากฝั่งไทย^๕

ปัจจุบัน ไจก้าได้รวมตัวกับธนาคารนำเข้าและส่งออกของญี่ปุ่น เป็นธนาคารเพื่อความร่วมมือการพัฒนาแห่งประเทศไทย หรือเจบิก (Japan Bank for International Corporation-JBIC) ซึ่งเป็นธนาคารเพื่อการพัฒนาที่มีเงินทุนมากที่สุดในโลกมากกว่าธนาคารโลกเสียอีก

ในการศึกษาโครงการสร้างเขื่อนไฟฟ้าที่รัฐบาลญี่ปุ่นสนับสนุนประเทศกลุ่มใต้นั้น บริษัทพีดีซี มักจะได้รับการว่าจ้างเป็นผู้จัดทำรายงานความเหมาะสมขึ้นต่างๆ

^๕ ดูรายละเอียดได้จาก Japan International Corporation Agency (1987).

เอกสารแนะนำบริษัท อีพีดีซี ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี ๒๕๒๓ ระบุว่า อีพีดีซีซึ่งเป็นบริษัทเอกชนแต่ถือหุ้นโดยกระทรวงการคลังญี่ปุ่นและบริษัทกิจการพลังงานทั้ง ๔ เขตในประเทศญี่ปุ่น ในช่วงแรกอีพีดีซีเน้นกิจการการสร้างเขื่อนและโรงไฟฟ้าในประเทศก่อน ต่อมาก็ขยายกิจการไปยังไต้หวัน โดยมีบทบาทในการสร้างเขื่อนในหลายสิบประเทศทั่วโลกตั้งแต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปจนถึงละตินอเมริกา^๖

ที่สำคัญก็คือ อีพีดีซีเป็นบริษัทด้านพลังงานเพียงแห่งเดียวของญี่ปุ่นที่มีอำนาจตามกฎหมายในการทำธุรกิจพลังงานกับนานาชาติ มีบทบาท 3 รูปแบบด้วยกัน คือ ๑) การทำสัญญากับรัฐบาลญี่ปุ่นโดยทำสัญญากับใจก้าเพื่อศึกษาความเหมาะสมขั้นต่างๆ และการส่งผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยเหลือให้คำปรึกษาวางแผนและดำเนินการด้านพลังงานให้กับรัฐบาลประเทศกลุ่มใต้ ๒) การทำสัญญาในเชิงการค้ากับองค์กรในต่างประเทศโดยตรง ๓) การฝึกอบรมทางเทคนิคภายใต้โครงการสนับสนุนของรัฐบาลและบนพื้นฐานทางการค้า

ในประเทศไทย อีพีดีซี ได้เข้ามีบทบาทในการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่มากที่สุดเมื่อเทียบกับบริษัทที่ปรึกษาอื่นๆ จากประเทศอุตสาหกรรมอื่นๆ ได้แก่ เขื่อนน้ำพุง เขื่อนสิรินธร เขื่อนน้ำพรม (เขื่อนจุฬาภรณ์) เขื่อนห้วยกุ่ม เขื่อนศรีนครินทร์ เขื่อนท่าทุ่งนา และยังมีโครงการที่อีพีดีซีได้เข้าวางแผนและศึกษาอีกหลายโครงการที่ยังไม่ได้สร้าง

^๖ ประเทศที่อีพีดีซีเข้ามีบทบาทในการสร้างเขื่อนหรือศึกษาเพื่อเสนอให้สร้างเขื่อนได้แก่ เกาหลี จีน ฟิลิปปินส์ ไทย กัมพูชา อินโดนีเซีย มาเลเซีย อินเดีย ตุรกี อิรัก เอธิโอเปีย ไลบีเรีย แทนซาเนีย อาร์เจนตินา ปารากวัย โบลิเวีย เปรู เอกวาดอร์ คอสตาริกา และโคลัมเบีย (EPDC, 1980).

โครงการล่าสุดที่อีพีดีซีได้รับการว่าจ้างคือโรงไฟฟ้าพลังน้ำลำตะคองแบบสูบกลับซึ่งมีงบประมาณที่อนุมัติสูงกว่า ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท แต่จนกระทั่งปัจจุบันโครงการนี้ก็ยังไม่สามารถผลิตไฟฟ้าได้

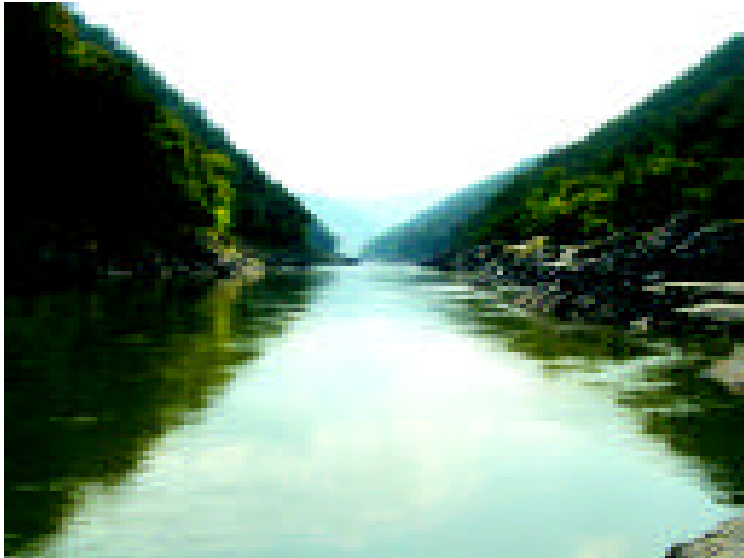
สำหรับในกลุ่มน้ำสาละวิน อีพีดีซีได้รับการว่าจ้างจากใจก้าในการจัดทำรายงานโครงการพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำลุ่มน้ำยวม ซึ่งรายงานนี้เสนอให้สร้างเขื่อนชุด ๑๐ เขื่อนบนลุ่มน้ำยวม ซึ่งรวมถึงเขื่อนแม่ลามาหลวงและเขื่อนน้ำเงา โครงการที่ใหญ่ที่สุดหนึ่งคืออีพีดีซีศึกษาคือ เขื่อนไฟฟ้า ๘ เขื่อนกันแม่น้ำบนพรมแดนไทย-พม่าตั้งแต่แม่สายลงไปจนถึงระนอง ซึ่งรวมถึงเขื่อนสาละวินบนพรมแดนไทย-พม่า ๒ เขื่อนที่กำลังมีการผลักดันในขณะนี้

ขณะที่โครงการผันน้ำสาละวินลงลุ่มเจ้าพระยานั้น องค์กรจากญี่ปุ่นที่เข้ามีบทบาทก็คือ นิวเจ็ค ซึ่งมีบทบาทในการศึกษาการผันน้ำจากลุ่มน้ำสาละวิน ๒ โครงการภายใต้การสนับสนุนจากธนาคารโลกเมื่อกลางทศวรรษ ๒๕๓๐

เป็นที่ชัดเจนว่า บทบาทของญี่ปุ่นในโครงการเขื่อนขนาดใหญ่บนลุ่มน้ำสาละวินเกิดมากขึ้นและต่อเนื่องนับแต่ช่วงกลางทศวรรษ ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากกลุ่มทุนและชนชั้นนำในญี่ปุ่นได้นำเอาวิธีการ New Deal มาใช้กับประเทศกำลังพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำของญี่ปุ่น

วิธีการ New Deal ก็คือการนำเงินภาษีประชาชนไปใช้ในการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ตั้งแต่เดิมสหรัฐฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทุนนิยมโลกใช้มาก่อน โดย ประธานาธิบดีแฟรงคลิน รูสเวลต์ (Franklin D. Roosevelt) ผู้มีแนวความคิดทางเศรษฐกิจแบบเคนส์ (Keynesian) ได้นำเอาวิธีการนี้มาใช้เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ตกต่ำของสหรัฐฯ แนวคิดนี้เองที่นำไปสู่การก่อตั้งองค์การ

พัฒนาลุ่มแม่น้ำเทนเนสซี (Tennessee Valley Authority: TVA) และส่งผลให้มีการสร้างเขื่อนจำนวนมากทั่วอเมริกาจนกระทั่งถือเป็นยุคทองของการสร้างเขื่อนของสหรัฐฯ^๔

มุมมองของนักสร้างเขื่อน: เมื่อนักสร้างเขื่อนมองแม่น้ำสายละวิน พวกเขาจะมองหาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการสร้างเขื่อนเท่านั้น ลุ่มน้ำสายละวินจึงมีโครงการเขื่อนที่ถูกวางแผนจะสร้างนับสิบเขื่อน ในภาพเป็นแม่น้ำสายละวินชายแดนไทย-พม่า ที่มีการเสนอให้สร้างเขื่อนถึง ๓ แห่ง ภาพ: เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

^๔ ตัวอย่างเขื่อนที่สร้างในยุคนี้ภายใต้วิธีการ New Deal คือเขื่อนชุดบนลุ่มน้ำเทนเนสซี เขื่อนชุด ๒๐๐ เขื่อนบนลุ่มน้ำโคโลัมเบีย เขื่อนและระบบชลประทานขนาดใหญ่จำนวนมาก เช่น Central Valley Project ซึ่งรวมถึงเขื่อนปาร์คเกอร์ และเขื่อนเกลสนแคนยอน โครงการ Central Arizona Project ซึ่งรวมถึงเขื่อนอิมพีเรียล เพื่อป้อนน้ำให้กับ All-American Canal ที่ส่งน้ำให้กับเมืองฟีนิกซ์ และเขื่อนแกรนด์ คูลี เป็นต้น

วิธีการนี้ทำให้เงินภาษีประชาชนถูกนำมาใช้โดยนักการเมืองผ่านโครงการสร้างเขื่อนและชลประทานขนาดใหญ่ซึ่งบริษัทก่อสร้างในท้องถิ่นที่เป็นพวกพ้องได้รับสัมปทาน และทำให้บริษัทเหล่านี้สะสมทุนอย่างรวดเร็วจนกระทั่งขยายกิจการกลายเป็นบริษัทข้ามชาติและเข้าไปดำเนินโครงการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาที่สหรัฐฯ เข้าไปส่งเสริมหลังยุคสงครามโลกครั้งที่สอง^๕

กลุ่มชนชั้นนำของญี่ปุ่นได้นำวิธีการ New Deal มาปรับใช้โดยนายมาซาคิ นากาจิม่า ประธานสถาบันวิจัยมิติซูบิชิ (Mitsubishi Research Institute) ได้นำเสนอแนวคิดนี้ขึ้นในปี ๒๕๒๕ ซึ่งได้นำไปสู่การก่อตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ที่เรียกว่า "Global Infrastructure Fund of DK-KAI: GIF of DK-KAI" ภายใต้การสนับสนุนของนายทาเคโอะ ฟูกูตะ อดีตนายกรัฐมนตรี โดยมีนายโตชิโอะ โดโกะ อดีตรองประธานหอการค้าญี่ปุ่น (Keidanren) เป็นประธานกลุ่ม และมีนักอุตสาหกรรม นักธนาคาร นักการเมือง และนักวิชาการของญี่ปุ่นเป็นสมาชิก เช่น นายซาบูโร่ โอคิตะ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศ นายอิชิโร่ ไชโตะ ประธานบริษัทนิปปอน สตีล (Nippon Steel) นายโตอิชิ มอริซากะ ประธานธนาคารแห่งญี่ปุ่น (Bank of Japan) และนายยาซุชิ วาตานาเบ้ ประธานธนาคารโตเกียว (Bank of Tokyo)

^๕ ตัวอย่างเช่นการสร้างเขื่อนภูมิพลเขื่อนแห่งแรกในประเทศไทยที่บริษัทที่ได้รับการสัมปทานก่อสร้างคือ Brown & Root-Utah บริษัทที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อการรับเหมาก่อสร้างเขื่อนภูมิพลโดยเฉพาะ โดยการถือหุ้นของบริษัท Brown & Root S.A. กับบริษัท Utah International Inc. ทั้งสองบริษัทได้จดทะเบียนที่ประเทศปานามา และร่วมกันรับเหมาก่อสร้างโครงการอื่นๆ อีกหลายแห่งทั้งในสหรัฐฯ และทั่วโลก Utah International Inc. นั้นเติบโตมาจากการรับเหมาก่อสร้างเขื่อนและชลประทานในโครงการ Central Arizona บางโครงการทางบริษัท Utah International Inc. จะดำเนินการบางโครงการบริษัท Brown & Root S.A. จะดำเนินการ สำหรับเขื่อนภูมิพล Brown & Root S.A. เป็นฝ่ายดำเนินการ จึงมีชื่อของ Brown นำหน้า ดูรายละเอียดได้จาก Brown and Utah, 1,000,000 Yards at Yanhee ในยุทธเดชดำรงณ (๒๕๑๐)

มุมมองที่ไม่เคยถูกมอง: เมื่อนักพัฒนางานวางแผนโครงการพัฒนา ชีวิตและลมหายใจของคนท้องถิ่น มักถูกละเลยเช่นเดียวกับปะติชาวกะเหรี่ยงคนหนึ่งที่นำจากเขื่อนสาละวินจะหลากท่วมที่ดินทำกิน
ภาพ: เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

โครงการที่ GIF of DK-KAI เสนอล้วนแต่เป็นโครงการขนาดยักษ์ ที่วางแผนสร้างทั่วโลก มีทั้งสิ้น ๑๖ โครงการ โครงการที่เกี่ยวข้องกับอุษาคเนย์มี ๒ โครงการ คือ โครงการขุดคลองกระทางภาคใต้ของไทยเพื่อเชื่อมมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก และโครงการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำต่างๆ ที่กำเนิดและไหลรอบเทือกเขาหิมาลัย^๕

บทเรียนในไทยที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างเขื่อนไม่ใช่เพื่อสวัสดิการสังคมแต่คือผลประโยชน์ของกลุ่มทุนอุตสาหกรรมญี่ปุ่นก็คือ เขื่อนศรีนครินทร์บนลุ่มน้ำแควที่กาญจนบุรี

เขื่อนศรีนครินทร์ได้รับการช่วยเหลือทางเทคนิคจากรัฐบาลญี่ปุ่นที่ใจกว้างอีพีดีซีให้ดำเนินการศึกษา และสร้างขึ้นโดยเงินกู้จากธนาคารโลก ภายใต้การรับประกันของ กฟผ.

เมื่อรัฐบาลไทยอนุมัติโครงการ อีพีดีซี ก็ได้รับการว่าจ้างเป็นที่ปรึกษาโครงการ และเมื่อถึงขั้นการก่อสร้างบริษัทที่ได้รับสัญญาจำหน่าย และติดตั้งอุปกรณ์เกือบทั้งหมดเป็นบริษัทจากญี่ปุ่นยกเว้นการก่อสร้างที่เป็นบริษัทจากอิตาลี บริษัทหลักๆ ที่ได้รับเหมาก็คือ บริษัท Toyo Menka Kaisha บริษัท Marubeni Corp. บริษัท Nissho-Iwai บริษัท Sumitomo Koshi Kaisha บริษัท Mitsubishi Corp. และบริษัท Nippon Kokan Kabushiki Kaisha โดยที่อีพีดีซีส่งวิศวกรเพียง ๔ คนเท่านั้นเข้ามาเตรียมการ

^๕ ดูรายละเอียดที่มาของ GIF Club of DK-KAI และอีกโครงการที่เสนอได้จาก สาธุ. เอช. แอล. (2532) "ความเป็นมาและจุดมุ่งหมายโดยย่อของ GIF Club of DK-KAI". ชมรมอาสาสมัครเพื่อให้ความช่วยเหลือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก่ประชาชน ในพระบรมราชูปถัมภ์ (แปล). คลองกระกับการพัฒนาประเทศไทย. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่องคลองกระกับการพัฒนาประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 30-31 มีนาคม : น.106-113.

เขื่อนแห่งนี้ แรกสุด รัฐบาลอนุมัติให้สร้างด้วยงบประมาณ ๑,๘๐๐ ล้านบาท แต่เมื่อสร้างเสร็จงบประมาณก่อสร้างจริงเพิ่มขึ้นเป็น ๔,๖๒๓ ล้านบาท งบประมาณที่เพิ่มขึ้นนี้ถูกใช้ย้ายไปกับการปรับปรุงฐานรากเนื่องจากบริเวณที่สร้างเขื่อนเป็นรอยเลื่อนของเปลือกโลก

แม้ว่าเขื่อนศรีนครินทร์ได้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวทางเศรษฐศาสตร์อย่างไม่น่าเชื่อ แต่อิพีดีซีก็ยังได้รับรางวัลว่าจ้างให้เป็นที่ปรึกษาการก่อสร้างเขื่อนท่าทุ่งนาซึ่งเป็นเขื่อนลูกของเขื่อนศรีนครินทร์ที่ตั้งอยู่ทางตอนล่างอีกเขื่อนหนึ่ง

เขื่อนสาละวินบนชายแดนไทย-พม่า ที่อิตีดีซีศึกษาและกำลังถูกผลักดันในขณะนี้ อาจจะขั้วรอยเขื่อนศรีนครินทร์ก็เป็นได้ เพราะเขื่อนทั้งสองจะสร้างบนรอยเลื่อนของโลกที่เป็นรอยเลื่อนต่อกันกับรอยเลื่อนของเขื่อนศรีนครินทร์ ราคาค่าก่อสร้างจึงน่าจะสูงกว่า ๒ แสนล้านบาท เพราะต้องออกแบบให้เขื่อนแข็งแรงต้านทานแรงสั่นสะเทือนของแผ่นดินไหว ๐.๗ จี^{๑๐} เท่ากับว่าไฟฟ้าที่ผลิตได้จากเขื่อนสาละวินอาจไม่ใช่ ๔๐ สตางค์ต่อหน่วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า นอกจากญี่ปุ่นแล้วยังปรากฏว่ากลุ่มทุนอื่นๆ ก็มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการขนาดใหญ่บนลุ่มน้ำสาละวิน ได้แก่กลุ่มทุนจากออสเตรเลียซึ่งส่งบริษัท สโนว์ เมาน์เทน เอ็นจิเนียริง เข้าศึกษาโครงการเขื่อนน้ำปาย และผันน้ำลงเขื่อนภูมิพลภายใต้การสนับสนุนทางการเงินจากธนาคารโลก กลุ่มทุนจากเยอรมันนำโดยบริษัท เลมเยอร์ อินเตอร์เนชันแนล ซึ่งเป็นบริษัทที่ปรึกษาจากเยอรมัน

^{๑๐} ผู้จัดกร ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๖

กลุ่มทุนล่าสุดคือกลุ่มจีน ดังจะเห็นได้จากเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๕๖ นายเร็น ชงบิน ประธานกลุ่มบริษัทแห่งหนึ่งของจีนที่เคยเกี่ยวข้องกับการขายอุปกรณ์การสร้างเขื่อนสามผา (เขื่อนทริกอร์จเจส กันแม่น้ำแยงซีในประเทศจีน) ได้เข้าพบรัฐมนตรีพลังงานของไทยเพื่อเสนอตัวเข้าร่วมลงทุนการสร้างเขื่อนสาละวิน^{๑๑}

ส่วนไทยซึ่งปัจจุบันมีทั้งบริษัทเอกชนที่ขยายกิจการข้ามชาตินั้น ก็เข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลักดันเขื่อนบนลุ่มน้ำสาละวินด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการเขื่อนท่าซางในรัฐฉานที่บริษัทเอ็มดีเอ็กซ์ เข้ามามีบทบาท และเขื่อนกันสาละวินเหนือเวียงแห่งที่บริษัทเวิร์ลด์ อิมแพคท์ เข้าศึกษา ล่าสุดก็คือบริษัทเอ็มดีเอ็กซ์ได้ลงนามเพื่อความเข้าใจกับรัฐบาลทหารพม่าในเขื่อนท่าซางเมื่อ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๕

ขณะที่องค์กรรัฐวิสาหกิจนั้น เห็นได้จากบทบาทของ กฟผ. ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นองค์กรด้านพลังงานข้ามชาติในภูมิภาคนี้และมีบทบาทในการสร้างเขื่อนในประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น

เหตุผลอื่นๆ ในการผลักดันเขื่อนสาละวินของ กฟผ. นั้น ยังอาจมาจากว่าหากรัฐบาลไทยอนุมัติให้มีการสร้างเขื่อน สาละวินก็จะเท่ากับเป็นหลักประกันว่า กฟผ. ไม่ต้องถูกแปรรูปเนื่องจากเขื่อนแห่งนี้ต้องใช้เงินลงทุนมหาศาล^{๑๒}

เป็นที่สังเกตว่า กฟผ. ยังระบุว่า การสร้างเขื่อนสาละวินก็เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำของไทย ทั้งที่แนวคิดนี้เป็นเพียงกลยุทธ์

^{๑๑} กรุงเทพธุรกิจ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖

^{๑๒} ดุรายละเอียดยได้จาก มติชน วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๖ (<http://www.matichon.co.th/prachachart>)

ในการใช้เงินภาษีประชาชนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากโครงการขนาดใหญ่
ดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม

๒. เชื้อนสาละวินและแผนพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

"ความฝันของการเชื่อมโยงข่ายพลังงานในอาเซียนจะเป็นจริงไม่ได้
หากขาดเชื้อนสาละวินตอนบนและตอนล่าง"^{๓๓}

สิทธิพร รัตโนภาส ผู้ว่า กฟผ., ๒๕๕๖

แผนการเชื่อมโยงโครงข่ายพลังงานไฟฟ้าของอาเซียนคือส่วนหนึ่งของ
แผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งภูมิภาคลุ่มน้ำโขง หรือจีเอ็มเอส (Greater
Mekong Subregion-GMS) ซึ่งธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย หรือเอดีบี
ที่รัฐบาลญี่ปุ่นถือหุ้นใหญ่ที่สุด ได้เสนอต่อประเทศลุ่มน้ำโขง ๖ ประเทศได้แก่
กัมพูชา แคว้นยูนนานของจีน ลาว พม่า ไทย และเวียดนาม เมื่อปี ๒๕๓๕
เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศโดยอ้างว่าจะนำมาซึ่งความมั่งคั่งและเพื่อให้
ภูมิภาคนี้ปราศจากความยากจนบนฐานคิดที่ว่าประเทศในลุ่มน้ำโขงกำลัง
ก้าวเข้าสู่ระบบตลาดมากขึ้น บางประเทศพัฒนาไปมากแล้ว แต่อีกหลายประเทศ
ยังยากจน และพึ่งพาเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเอง ดังนั้นประเทศที่มีทรัพยากร
ธรรมชาติเหลือเฟือแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ จึงควรขายให้แก่ประเทศที่ต้องการใช้
ทรัพยากรเหล่านั้น

โครงการหลักของจีเอ็มเอส นอกจากเน้นการอำนวยความสะดวกแก่
การค้าข้ามพรมแดนและการลงทุนแล้ว แผนนี้ยังเน้นการสร้างเส้นทางเศรษฐกิจ
(Economic Corridors) ที่สำคัญได้แก่ เส้นทางเศรษฐกิจเหนือ-ใต้

^{๓๓} แปลจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ว่า กฟผ. ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๕๖ ดังนี้ " The
dream of Asean Power Grid cannot be realised without the Upper and Lower Salween dam."

ประกอบไปด้วยถนนจากคุนหมิงผ่านพม่าเข้าเชียงราย ถนนจากจีนเข้าลาวผ่าน
หลวงน้ำทมายังเชียงของ การระเบิดแก่งแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือพาณิชย์
เส้นทางเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตกที่เน้นการพัฒนาการขนส่งระหว่างทะเล
อันดามันในพม่า ทะลุไทย ออกทะเลจีนใต้ที่เวียดนามเพื่อเชื่อมต่อกับประเทศ
นอกภูมิภาคโดยเฉพาะญี่ปุ่น มีโครงการหลัก เช่น ทำเรื่อน้ำลึกที่มะละแหม่ง
ถนนในพม่าถึงเมียวดี รวมไปถึงเขตอุตสาหกรรมพิเศษที่ อ.แม่สอด^{๓๔}

ในด้านพลังงานนั้น แผนการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเน้นไปที่การ
เชื่อมต่อพลังงานเข้าด้วยกันจากลาวมายังไทย จากเขื่อนจินหงในจีนมายังไทย
และจากโครงการเขื่อนท่าซางและเขื่อนสาละวินตอนบนเหนือเขื่อนท่าซางในรัฐฉาน
มายังแม่เมาะและท่าตะโกเพื่อรวมกับระบบเครือข่ายพลังงานของ กฟผ.

ช่วงไม่กี่เดือนที่ผ่านมา เชื้อนสาละวินบนชายแดนไทย-พม่าและ
ในรัฐฉานกำลังถูกผลักดันอย่างหนักจากนักสร้างเขื่อนเพราะถือว่าโครงการ
เหล่านี้เป็นหัวใจของโครงข่ายพลังงานอาเซียน

ปัจจุบัน ยังไม่มีใครตั้งคำถามว่า ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่จะทำให้ไทยเป็นศูนย์กลางพลังงานของภูมิภาค
นี้จะต้องมีต้นทุนอะไรบ้าง เช่น ภาพพจน์ที่ไทยกำลังถูกมองจากเพื่อนบ้าน
อย่างไม่ไว้วางใจ ว่าเป็นประเทศที่ดูเอาทรัพยากรแทบทุกอย่างจากประเทศ
เพื่อนบ้าน

คำถามที่สำคัญของสังคมไทยอีกประการก็คือ ความหวังที่ไทยจะได้
กำไรจากการขายไฟฟ้าที่รับมานั้นจะเป็นจริงหรือไม่ ในเมื่อประเทศอื่นๆ

^{๓๔} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก ADB (2002).

ในภูมิภาคนี้ต่างก็เร่งสร้างแหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้ากันถ้วนหน้า เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าแผนสร้างให้ไทยเป็นศูนย์กลางพลังงานของอาเซียนไม่ทำให้อินทนาตประเทศไทยเป็นถึงขยะรองรับพลังงานไฟฟ้าในภูมิภาคนี้

ตัวอย่างก็คือ การที่แคว้นยูนนานของจีนขายไฟฟ้าที่ผลิตจากเขื่อนในแม่น้ำโขงตอนบนให้กับไทยนั้น เป็นเพราะยูนนานขายไฟฟ้าให้กับแคว้นอื่นๆในจีนไม่ได้แล้ว กรณีนี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงการเมืองเรื่องของพลังงานที่คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่รับรู้ และอาจจะเกิดมากขึ้นในอนาคต

๓. เขื่อนสาละวินกับความท้าทายของวิศวกร

"เราต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่าเราสามารถสร้างเขื่อนที่ใหญ่และทำสิ่งที่ใหญ่ได้เช่นกัน"

ยะวะทะเลล เนรุห์ นายกรัฐมนตรีอินเดีย

"ผมสัญญากับตัวเองว่าจะได้เห็นเขื่อนสาละวินเป็นจริงเมื่อผมเป็นผู้ว่า กฟผ. ผมอาจไม่มีโอกาสที่จะสัมผัสโครงการใหญ่ขนาดนี้อีกแล้ว"^{๑๕}

สิทธิพร รัตโนภาส ผู้ว่า กฟผ., ๒๕๕๖

ประวัติศาสตร์ของการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่จำนวนมากทั่วโลกยังเกี่ยวข้องกับความคิดที่ว่า การสร้างเขื่อนขนาดใหญ่คือสิ่งท้าทายความสามารถ

^{๑๕} ข้อความนี้ แปลจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ว่า กฟผ. ในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๖ ที่ตีพิมพ์ว่า "I have promised myself to see the Salween hydroelectric project realised while I am the Egat governor. The project is so huge that I might not have another opportunity to be part of it."

ของบรรดานักการเมือง ผู้นำประเทศ และวิศวกรสร้างเขื่อน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในยุคของการสร้างรัฐชาติ (nation state building) ของบรรดาชาติเกิดใหม่ที่ได้รับเอกราชหลังการล่มสลายของลัทธิล่าอาณานิคม

แม้ว่าประวัติศาสตร์การสร้างเขื่อนในยุคล่าอาณานิคมที่ดำเนินการโดยเจ้าอาณานิคมเกี่ยวข้องกับงานที่เจ้าอาณานิคมต้องการชุดรีดเอาทรัพยากรไปป้อนให้กับกลุ่มอุตสาหกรรมในประเทศเจ้าอาณานิคม เช่น การเข้าสร้างเขื่อนในเอเชียใต้และแอฟริกาเพื่อผลิตฝ้ายให้กับอุตสาหกรรมในยุโรป แต่เมื่อชาติเหล่านี้ได้เอกราช เขื่อนก็ได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการสร้างรัฐชาติของบรรดาชนชั้นนำ

ผู้นำของชาติเกิดใหม่มักมองว่าเขื่อนคือ "สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความ เป็นอิสระและความก้าวหน้า" ชาติใดมีเขื่อนจึงหมายถึง "ความมีอารยะ" เช่นเดียวกับการมีสนามกีฬาแห่งชาติ หอประชุมแห่งชาติ หรือสายการบินแห่งชาติ นครูมาห์ (Nkrumah) ของกาน่าและเนรุห์ (Neruh) ของอินเดีย ถึงกับเปรียบเขื่อนเสมือนหนึ่งว่าเป็น "วิหารยุคใหม่" (modern temple) ขณะทีนัสเซอร์ (Nasser) ของอียิปต์ถึงกับเปรียบเทียบการสร้างเขื่อนอัสวานสูงกันแม่น้ำไนล์ราวกับว่าเป็นการสร้าง "ปิรามิด" เลย์ที่เดียว

การสร้างเขื่อนเพื่อแสดงให้เห็นความสามารถที่ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นเป็นระลอกที่สำคัญก็คือ ในยุคสงครามเย็นที่อเมริกากับสหภาพโซเวียตแข่งกันสร้างเขื่อนในประเทศที่เป็นพวก หรือประเทศในค่ายของตนเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถทางด้านวิศวกรรมที่ตนมี

เมื่อประเทศเหล่านี้ส่งวิศวกรมาศึกษาการสร้างเขื่อนในประเทศในกลุ่มค่ายของตน ความคิดที่ว่าต้องสร้างเขื่อนเพื่อท้าทายความสามารถของวิศวกรก็ถูกนำมาเผยแพร่ ตัวอย่างเช่น ในลุ่มน้ำโขง วิศวกรอเมริกันที่ออกแบบเขื่อนผามองที่เสนอให้สร้างกันแม่น้ำโขงบริเวณชายแดนไทย-ลาว ก็ฝันว่าเขื่อนผามองจะยิ่งใหญ่และกักเก็บน้ำได้มากกว่าเขื่อนฮูเวอร์ที่กันแม่น้ำโคโลราโดถึงสองเท่า

แม้เวลาจะผ่านมานานหลายทศวรรษและโลกได้เรียนรู้บทเรียนที่ผิดพลาดจากการสร้างเขื่อนมากมาย ดังเช่น รายงานเรื่องเขื่อนกับการพัฒนาของคณะกรรมการเขื่อนโลกที่ออกในปี ๒๕๔๓ ที่ชี้ให้เห็นว่า เขื่อนให้ผลประโยชน์ที่ต่ำกว่าความเป็นจริง ขณะที่คนจนต้องแบกรับภาระแต่ความคิดของการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่เพื่อสนองความท้าทายส่วนตัวก็ยังคงดำรงอยู่ในบรรดานักสร้างเขื่อน

เขื่อนสาละวินเป็นกรณีล่าสุดที่อธิบายได้ดีถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังเขื่อนว่า ไม่ใช่ "เพื่อสวัสดิการสังคม" แต่เป็นเพียง "การล่าฝันของนักสร้างเขื่อน" บางคน แม้ว่าเขื่อนนั้นจะสร้างขึ้นบนคราบน้ำตาของชนพื้นถิ่นและหายนະทางสิ่งแวดล้อมมหาศาลแค่ไหนก็ตาม

๗ ประเด็นที่ต้องตระหนัก : เสียงอุทธรณ์ต่อมโนธรรม

๑. ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน

พม่าเป็นประเทศที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก รัฐบาลทหารพม่าได้ทำการกดขี่ข่มเหงประชาชนหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับให้ชาวบ้านโยกย้ายถิ่นฐานจากหมู่บ้านในชนบทเข้าอยู่ในแปลงอพยพภายใต้การควบคุมของทหารพม่า การบังคับใช้แรงงาน การบังคับให้เป็นลูกหาบกระสุน เสบียง รวมทั้งทำหน้าที่เป็น "โล่มนุษย" ยามมีการสู้รบกับกองกำลังก๊กชาติกลุ่มต่างๆ เมื่อดำเนินโครงการพัฒนาใดๆ รัฐบาลทหารพม่าไม่เคยเปิดเผยข้อมูลผลกระทบต่อประชาชน อีกทั้งทำการคุกคามเสรีภาพของประชาชนในท้องถิ่นมาโดยตลอด

ต้นตอสำคัญของการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่า มาจากการเพิ่มขึ้นของกองกำลังทหารพม่าในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีโครงการพัฒนา อาทิ โครงการสร้างถนน โครงการท่อแก๊ส โครงการเขื่อน ฯลฯ ทหารพม่าจะเข้าไปอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ที่มีโครงการเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงตามมา

■ การบังคับโยกย้ายถิ่นฐาน

รัฐบาลพม่าได้บังคับโยกย้ายถิ่นฐานประชาชนในเขตพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มาโดยตลอด โดยบังคับให้ประชาชนตามหมู่บ้านในชนบทย้ายเข้ามาอยู่ในเขตควบคุมเพื่อป้องกันการส่งเสบียงให้กับกองกำลังก๊กชาติกลุ่มต่างๆ ทำให้ชาวบ้านเหล่านี้จำต้องละทิ้งไร่นาและอาชีพโดยไม่ได้รับค่าชดเชย และเมื่อถูกอพยพแล้วชาวบ้านไม่สามารถกลับไปอยู่ชุมชนเดิมหรือกลับ

ไปทำการเกษตรได้ เนื่องจากความหวาดกลัวว่าจะถูกยิง ชาวบ้านที่ถูกอพยพ ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของทหารและเป็นแรงงานทาสสำหรับทหาร ในค่ายอพยพบางแห่งเป็นเหมือนกับค่ายกักกันทาสซึ่งผู้คนที่ถูกบังคับให้สร้างถนน ทำงานในเมืองแร่ หรืองานอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวกและสร้างรายได้ ให้กับกองทัพ

โครงการเชื่อมท่าซางและเชื่อมสาละวินชายแดน เป็นโครงการที่จะซ้ำเติมความทุกข์ให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งของกลุ่มนี้มากยิ่งขึ้นไปอีก เนื่องจากพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่รัฐบาลทหารพม่าดำเนินนโยบายบังคับโยกย้ายถิ่นฐาน เขื่อนจะทำให้ชาวบ้านดังกล่าวไม่สามารถกลับไปใช้ประโยชน์จากสายน้ำและผืนดินเดิมของตนได้อีกต่อไป

นโยบายบังคับโยกย้ายถิ่นฐานก่อให้เกิดปัญหาผู้พลัดถิ่นภายในประเทศพม่าและผู้ลี้ภัยในประเทศไทยจำนวนมาก รายงานของ BBC (Burmese Border Consortium)^๑ เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๕ เปิดเผยจำนวนผู้พลัดถิ่นในเขตรัฐฉาน รัฐคะยา และรัฐกระเหรี่ยงดังต่อไปนี้^๑

รัฐฉานตอนกลางมีผู้พลัดถิ่นภายในประเทศประมาณ ๗๕,๐๐๐ คนและผู้พลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในแปลงอพยพซึ่งควบคุมโดยทหารพม่าประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ คน รวมผู้พลัดถิ่นทั้งหมด ๒๗๕,๐๐๐ คน

รัฐกระเหรี่ยงมีผู้พลัดถิ่นภายในประเทศจำนวน ๙๖,๔๖๙ คนและผู้พลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในแปลงอพยพซึ่งควบคุมโดยทหารพม่าจำนวน ๙๙,๗๖๕ คน รวม ๑๙๖,๒๓๔ คน

^๑ Burmese Border Consortium (2002.)

ความฝันของเด็กพลัดถิ่น: บ้านจำลองเป็นสิ่งที่เด็กพลัดถิ่นในฝั่งรัฐกระเหรี่ยงมักสร้างขึ้น มาเล่นกัน สะท้อนให้เห็นถึงความฝันของเด็กๆ ที่อยากมีบ้าน แต่ความฝันนี้คงไม่มีวันเป็นจริง เพราะแผ่นดินที่พวกเขาจะเติบโต จะจมใต้น้ำถาวรหากมีการสร้างเขื่อนกั้นสาละวิน
ภาพ: EarthRights International

รัฐคะยามีผู้พลัดถิ่นภายในประเทศประมาณ ๕๐,๐๐๐ คนและผู้พลัดถิ่นที่อาศัยอยู่ในแปลงอพยพซึ่งควบคุมโดยทหารพม่าจำนวน ๖,๘๕๐ คน

สำหรับจำนวนผู้ลี้ภัยในประเทศไทยที่ขึ้นทะเบียนกระทรวงมหาดไทย เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ มีจำนวนทั้งหมด ๑๑๑,๐๓๑ คน ส่วนจำนวนผู้ลี้ภัยของ Burmese Border Consortium ซึ่งเป็นผู้แจกจ่ายข่าวสารให้ผู้ลี้ภัยระบุว่าผู้ลี้ภัยมีจำนวนทั้งหมด ๑๓๔,๒๔๐ คน ตัวเลขนี้หมายถึง ผู้ลี้ภัยชาวกระเหรี่ยงและชาวคะยาในค่ายผู้ลี้ภัยจังหวัดแม่ฮ่องสอนและตาก ยังไม่รวมผู้ลี้ภัยชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ตามชายแดนไทย-พม่าด้าน จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมากเนื่องมาจากประเทศไทยไม่อนุญาตเปิดค่ายผู้ลี้ภัยให้ชาวไทยใหญ่

■ การบังคับใช้แรงงาน

"ผมต้องทำงานก่อสร้างใกล้เขตสร้างเขื่อนให้กับทหาร...
ผมทำงานแต่ไม่ได้ค่าจ้าง แล้วก็ไม่ต้องการทำ
แต่ผมรู้ว่าถ้าไม่ทำก็ต้องถูกจับ"

ชาวบ้านไทยใหญ่ ๒๕๔๔

"เป็นที่ปรากฏว่ามี การบังคับใช้แรงงานโดยรัฐบาล (ของประเทศพม่า)
ที่เกี่ยวข้องกับ... โครงการต่างๆ และงานโยธา เช่น เขื่อน"

องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ ๒๕๔๒

รัฐบาลทหารพม่ามีชื่อเสียงในการบังคับใช้แรงงานและใช้ความรุนแรงต่างๆ ในการดำเนินโครงการพัฒนา ตัวอย่างโครงการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมาจึงทำให้คาดการณ์ได้ว่าโครงการเขื่อนท่าซางและเขื่อนสาละวินชายแดนจะซ้ำรอยเดิม กองทัพทหารพม่าที่เข้ามาคุ้มกันเขตก่อสร้างเขื่อนจะบังคับใช้แรงงานชาวบ้านเป็นลูกหาบและสร้างค่ายทหาร

ความจริงก็คือการบังคับใช้แรงงานในพม่าเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทุจริต และเป็นระบบ ซึ่งเป็นเหตุให้องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization-ILO) เรียกร้องให้ประเทศสมาชิก ทบทวนความสัมพันธ์กับรัฐบาลทหารพม่า และออกมาตรการเพื่อให้แน่ใจว่ารัฐบาลทหารพม่าจะไม่สร้างผลประโยชน์จากความสัมพันธ์กับองค์กรแรงงานระหว่างประเทศเพื่อขยายระบบการบังคับใช้แรงงานในประเทศพม่า ดังนั้น หากมองจากการตัดสินใจขององค์กรแรงงานระหว่างประเทศ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเขื่อนที่จะสร้างร่วมกับรัฐบาลทหารพม่า ควรระงับโครงการจนกว่าสถานการณ์ด้านการบังคับใช้แรงงานในพม่าจะดีขึ้น

■ การข่มขืนผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

จากรายงาน "ใบอนุญาตข่มขืน" (License to Rape) ซึ่งเปิดเผยเมื่อปี ๒๕๔๕ ระบุว่า บริเวณภาคกลางของรัฐฉานมีผู้หญิงถูกทหารพม่าข่มขืนไม่น้อยกว่า ๖๒๕ คน ในจำนวนนี้มีเพียงกรณีเดียวเท่านั้นที่ผู้กระทำผิดถูกลงโทษ

และจากรายงาน "No Safe Place" ของ Refugees International ซึ่งเผยแพร่เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๔๖ เปิดเผยว่า จากการสัมภาษณ์สตรีในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่ชาวพม่า ประกอบด้วยสตรีชาวกะเหรี่ยง คะยา มอญ และทวาย จำนวน ๒๗ คน มีการบันทึกว่า พวกเขาเคยถูกข่มขืนหรือทราบข้อมูลว่าคนใกล้ตัวถูกข่มขืนหรือถูกคุกคามทางเพศโดยทหารพม่าทั้งหมด ๔๓ กรณี และมีเพียง ๒ กรณีเท่านั้นที่ทหารผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษปรับเป็นเงิน ๑,๐๐๐ จั๊ต (ประมาณ ๔๒ บาท) รายงานฉบับนี้ยืนยันว่า การเพิ่มขึ้นของทหารพม่าในแต่ละพื้นที่ได้นำไปสู่การข่มขืนรวมทั้งการใช้ความรุนแรงหลายรูปแบบกับผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นหากสร้างเขื่อน กำลังทหารพม่าในพื้นที่จะต้องเพิ่มขึ้น โอกาสที่ผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในรัฐฉาน รัฐคะยา และรัฐกะเหรี่ยงจะถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนย่อมมีมากขึ้นตามไปด้วย

๒. การทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

"แม่น้ำสาละวินทำให้มีป่าฝนซึ่งสัตว์ป่าต่างๆ อาศัยอยู่
ป่าไม่ได้แค่ป้องกันเราจากภัยธรรมชาติ
และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ
แต่ยังเป็นที่อยู่อาศัยซึ่งร่มเย็นของสัตว์ป่าและผู้คน"

ผู้ลี้ภัยหญิงชาวไทยใหญ่ ๒๕๔๓

"เขื่อนขนาดใหญ่สร้างผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อแม่น้ำ ต้นน้ำ และระบบนิเวศแม่น้ำ ผลกระทบเหล่านี้เป็นผลกระทบด้านลบมากกว่าด้านบวก และในหลายกรณีนำไปสู่การสูญเสียพืชและสัตว์สายพันธุ์ต่างๆ และระบบนิเวศที่ฟื้นฟูไม่ได้"

คณะกรรมการเขื่อนโลก ๒๕๔๓

แม่น้ำสาละวินไหลผ่านใจกลางของรัฐฉาน รัฐคะยาและรัฐกะเหรี่ยง และเป็นหัวใจของชนพื้นถิ่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ แม่น้ำสาละวินทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีความหลากหลายทางชีวภาพ เกษตรกรรม การประมง และวัฒนธรรมของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ เขื่อนบนแม่น้ำสาละวินจะกั้นระบบนิเวศของแม่น้ำ และทำลายความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่อ่างเก็บน้ำและตลอดลำน้ำ เขื่อน

สิ่งที่เหลืออยู่: ครอบครัวของผู้พลัดถิ่นภายในรัฐกะเหรี่ยงมีเพียงเพิงพักและอุปกรณ์ยังชีพไม่กี่ชิ้น คำถามที่ตามมาถ้าหากมีการสร้างเขื่อนกั้นสาละวินก็คือ ชีวิตของผู้พลัดถิ่นเหล่านี้จะเหลืออะไร

ภาพ: เอเชียวัดสัน

จะลดการชดเชยแร่ธาตุสำหรับพืชในพื้นที่ตอนล่างของแม่น้ำและปิดกั้นความอุดมสมบูรณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังน้ำท่วมตามธรรมชาติ นอกจากนี้ยังจะส่งผลให้เกิดการพังทลายของฝั่งแม่น้ำและท้องน้ำด้านท้ายเขื่อน การเก็บน้ำจะทำให้เกิดโรคระบาดและการทำลายป่าไม้ น้ำหนักของมวลน้ำในอ่างเก็บน้ำทำให้เกิดความเสี่ยงด้านแผ่นดินไหว

ผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ แม้ตอนนี้จะยังไม่มีกรณีการดำเนินโครงการสร้างเขื่อน แต่รัฐบาลทหาร พม่าก็ได้ส่งกำลังทหารเข้ามาควบคุมการเคลื่อนไหวของชุมชนที่พึ่งพาแม่น้ำเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

นโยบายบังคับโยกย้ายถิ่นฐานยังมีส่วนสำคัญในการทำลายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนพื้นถิ่นลงอย่างถอนรากถอนโคน โดยเฉพาะสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม รวมถึงสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ สิทธิที่จะพูดและกระทำการใดๆ เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม และสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการพัฒนา

๓. การไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ

"เขื่อนท่าซางในรัฐฉานเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการไม่มีส่วนร่วมของประชาชน รัฐบาลทหารพม่ามีประวัติในเรื่องนี้มาตลอด ทหารพม่าจะคุกคามและฆ่าใครก็ตามที่ไม่เห็นด้วย"

จาย วิน เพ่ สมาชิกสภาผู้แทนจากการเลือกตั้งจากรัฐฉาน และถูกเนรเทศออกจากประเทศ ๒๕๔๓

ไม่เหลืออะไร: ผู้เฒ่าในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในรัฐกะเหรี่ยงกับบ้านที่เพิ่งถูกทหารพม่าบุกเผา การไล่รื้อโดยกำลังทหารเป็นเรื่องปกติของหมู่บ้านทั้งในรัฐกะเหรี่ยงและรัฐฉาน รวมทั้งบริเวณที่จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำของเขื่อนท่าช้างและเขื่อนสาละวินชายแดนไทย-พม่า ภาพ: เอเชียนัทส์

การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนในการตัดสินใจในประเด็นสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่เป็นไปได้และไม่มีประโยชน์ภายใต้อำนาจเผด็จการของรัฐบาลทหารพม่า ซึ่งทำให้การคัดค้านอย่างเปิดเผยสร้างอันตรายให้แก่ผู้คัดค้าน โครงการนี้ยังไม่มีการศึกษาหรือกับชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบกฎหมายในประเทศพม่าไม่ได้รับการปฏิบัติ รัฐบาลทหารมีอำนาจตัดสินใจโดยไม่โปร่งใส มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของพม่านั้นล้าหลังเป็นอย่างมาก และประชาชนไม่มีโอกาสเรียกร้องค่าเสียหายตามกฎหมาย

๔. การให้เงินทุนเพื่อส่งเสริมทฤษฎีการรุกราน ความสัมพันธ์เชิงทำลายกับประเทศพม่า

"[การลงทุน] ทำให้ผู้นำในรัฐบาลทหารพม่าและผู้ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มทหารมีสถานภาพด้านเศรษฐกิจที่มั่นคง ในลักษณะเดียวกับการสร้างฐานอำนาจที่เคยได้ทำมาแล้ว"

อองซาน ซูจี ๒๔๓๒

รายงาน Destructive Engagement ของ EarthRights International ปี ๒๕๓๙ ระบุว่าประเทศพม่ายังคงอยู่ในวิกฤติ นับตั้งแต่ทหารพม่าขึ้นปกครองประเทศในปี ๒๕๓๑ ประเทศก็ขาดซึ่งธรรมาภิบาลและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งทำให้หยุดการพัฒนาและทำลายความกินดีอยู่ดีของประชาชนในประเทศ ผลของวิกฤตินี้ได้ทำลายภาคต่างๆ ต่อๆ กันไป ภาคการศึกษาหยุดนิ่งและแย่งลง สาธารณสุขก็เลวร้ายลง ในขณะที่ภาวะเงินเฟ้อและความยากจนกลับเพิ่มขึ้น ไม่มีการปกป้องสิ่งแวดล้อม ไม่มีเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่ทุกแห่ง หลายข้อที่กล่าวมานี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่รัฐบาลทหารพม่าเรียกว่า "นโยบายการพัฒนา"

การลงทุนจากต่างประเทศยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้น บริษัทที่เข้า มาลงทุนต่างอ้างว่าความสัมพันธ์ของตนนั้นเป็นสิ่งที่ดีต่อประเทศพม่า หรือเป็น "ความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์" (constructive engagement) แต่ในความเป็นจริงในช่วง ๑๕ ปีที่ผ่านมาที่มีการลงทุนจากต่างประเทศ ได้กลายเป็นกรณีตัวอย่างที่ชัดเจนของ "ความสัมพันธ์เชิงทำลาย" (destructive engagement) ผู้ที่ได้ผลประโยชน์จากการลงทุนคือบรรดานายพลและพันธมิตรผู้ใกล้ชิด นับตั้งแต่ปี ๒๕๓๑ เมื่อรัฐบาลทหารเปิดประเทศรับการลงทุนหลังจากถูกโดดเดี่ยวมาเป็นเวลานาน ยังไม่มีการปรับปรุงใดๆ ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สาธารณสุข หรือความยากจน แทนที่การลงทุนเหล่านี้จะ ช่วยพัฒนาประชาชนในประเทศ รัฐบาลทหารกลับขยายกองทัพอีกเท่าตัว และจัดซื้อยุทโธปกรณ์ซึ่งสร้างแรงบีบบังคับให้กับประชาชนมากขึ้น การลงทุนเน้นที่ อุตสาหกรรมที่ดึงทรัพยากรมาใช้ เช่น การทำไม้ อัญมณี และก๊าซธรรมชาติ ส่งผลให้ทรัพยากรจำนวนมากสาหัสกลายเป็นสินค้าในระดับที่น่าเป็นห่วง ระลอกคลื่นของผู้ลี้ภัยและผู้อพยพที่หนีออกนอกประเทศเพื่อไปให้พ้นจากการถูกทำร้ายและปัญหาทางเศรษฐกิจ อาจเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าความสัมพันธ์โดยการลงทุนและธุรกิจกับประเทศพม่าไม่ได้ให้ประโยชน์แก่ประชาชนในพม่า

ผู้ที่ส่งเสริมการลงทุนดังกล่าวแย้งว่าความพยายามของพวกเขาถูกขัดขวางด้วยข้อกำหนดที่เข้มงวดเกี่ยวกับการลงทุน ดังนั้นจึงต้องมีการลงทุนมากขึ้น แล้วสังคมและเศรษฐกิจก็จะดีขึ้นตามมาเอง อย่างไรก็ตามบริษัทที่เข้ามาลงทุนต้องดำเนินการภายใต้บริบททางการเมืองของเผด็จการทหาร ซึ่งไม่มีความโปร่งใสและไม่เข้มงวดในการตรวจสอบกิจกรรมของภาคธุรกิจ เพื่อป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตประชาชน การลงทุนของต่างประเทศในพม่าไม่เพียงแต่ทำร้ายประชาชนทั่วทั้งประเทศ ด้วยการ

ช่วยให้บรรดาเผด็จการทหารดำรงอำนาจอยู่ได้ตลอดไปเท่านั้นแต่ยังนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรงซึ่งนักลงทุนต่างชาติร่วมรับผิดชอบ

โครงการใหญ่ที่สุดเท่าที่มีมาคือโครงการท่อก๊าซไทย-พม่า เป็นโครงการที่โด่งดังที่สุดที่แสดงให้เห็นว่าการลงทุนทำให้เกิดการขยายตัวของกองทัพ ซึ่งนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนและการทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ไม่เกิดประโยชน์ใดๆ กับประชาชนในพื้นที่

โครงการเขื่อนบนแม่น้ำสาละวิน ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนสาละวินชายแดนไทย-พม่า หรือเขื่อนท่าซาง จะยิ่งกว่าโครงการท่อก๊าซไทย-พม่า เพราะเป็นโครงการที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของพม่า เป็นไปได้ว่าโครงการดังกล่าวจะเป็นโศกนาฏกรรมของชนพื้นถิ่นครั้งร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ของการลงทุนจากต่างชาติในพม่า

■ ประเด็นที่ควรตระหนัก สำหรับประเทศไทย

๑. ความจำเป็นและความคุ้มค่าของโครงการ : กำไรเป็นของ กฟผ. แต่หนี้เป็นของสาธารณะ

เอกสารของ กฟผ. ที่เสนอต่อคณะกรรมการต่างประเทศ วุฒิสภา เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ ที่ระบุว่าเขื่อนสาละวินชายแดนไทยพม่าจะทำให้ "ประเทศไทยมีแหล่งผลิตไฟฟ้าราคาต่ำมาก ๐.๘๐ บาท/หน่วย ซึ่งจะประหยัดเงินได้ ๓๐,๐๐๐ ล้านบาท/ปี เป็นเวลาอย่างน้อย ๕๐ ปี (๑.๕ ล้านล้านบาท)" สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการคำนวณต้นทุนที่ไม่พิจารณาประเด็นต่างๆ อย่างรอบด้านและถี่ถ้วน ทั้งในด้านเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนที่ต้องได้รับผลกระทบจากเขื่อน

๑) ความคุ้มทุนทางเศรษฐศาสตร์

รายงานของ กฟผ.ระบุว่าเขื่อนสาละวินชายแดนไทย-พม่า มีมูลค่าการก่อสร้างกว่า ๒ แสนล้านบาท มูลค่าลงทุนรวมดอกเบี้ย ๓.๗ แสนล้านบาท ซึ่งเป็นงบประมาณที่สูงมาก (งบประมาณแผ่นดินประเทศไทย ปีงบประมาณ ๒๕๔๕ คิดเป็นเงิน ๙.๙ แสนล้านบาท)

รายงานของคณะกรรมการเขื่อนโลก ปี ๒๕๔๓ ระบุว่า "เท่าที่ผ่านมา เขื่อนให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่ำ" การศึกษาเขื่อนขนาดใหญ่ทั่วโลกพบว่าโดยเฉลี่ยแล้ว เขื่อนมักมีค่าใช้จ่ายเกินงบประมาณประมาณร้อยละ ๕๖

ประสบการณ์ของเขื่อนในประเทศไทย กรณีเขื่อนปากมูลก็คือ เขื่อนแห่งนี้กำหนดงบประมาณค่าก่อสร้างไว้ที่ ๓,๘๘๐ ล้านบาท แต่การก่อสร้างจริงกลับใช้งบประมาณสูงถึง ๖,๖๐๐ ล้านบาท ค่าใช้จ่ายนี้ยังไม่รวมการแก้ไขปัญหาล้างคมและสิ่งแวดล้อม อีกประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งตัวเลขนี้เป็นการคำนวณเฉพาะทางเศรษฐกิจ โดยยังไม่ได้รวมต้นทุนการสูญเสียรายได้จากการประมงของชาวบ้านอย่างถาวร

ต้นทุนการสร้างเขื่อนสาละวินอาจจะสูงกว่าที่วางแผนไว้มากเนื่องจากเขื่อนแห่งนี้ตั้งอยู่บนรอยเลื่อนของเปลือกโลกขนาดใหญ่ที่ยังไม่ตาย เป็นรอยเลื่อนที่มีสถิติแผ่นดินไหวบ่อยครั้ง จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่าเขื่อนที่สร้างบนแนวแผ่นดินไหวด้านตะวันตกของประเทศไทยซึ่งอยู่บนรอยเลื่อนที่ต่อเนื่องกันกับรอยเลื่อนที่ตั้งเขื่อนสาละวิน มีค่าก่อสร้างเพิ่มขึ้นภายหลังการอนุมัติสูงมาก เช่น เขื่อนศรีนครินทร์ งบประมาณที่อนุมัติ ๑,๘๐๐ ล้านบาท

แต่ค่าก่อสร้างจริง สูงถึง ๔,๖๐๐ ล้านบาท หรือเขื่อนเขาแหลม งบประมาณที่อนุมัติ ๗,๗๑๑ ล้านบาท แต่เมื่อก่อสร้างจริงใช้งบประมาณถึง ๙,๑๐๐ ล้านบาท ค่าก่อสร้างที่เพิ่มขึ้นนี้มาจากการปรับปรุงฐานรากและการอัดฉีดหินปูน

ข้อมูลล่าสุดก็คือ การออกแบบเขื่อนสาละวินต้องออกแบบให้รองรับแผ่นดินไหว ๐.๗ จี ซึ่งเท่ากับว่าค่าก่อสร้างจะเพิ่มขึ้นอีกเพื่อให้เขื่อนแข็งแรงรองรับแผ่นดินไหวได้

ข้อมูลข้างต้นชี้ว่า แทบเป็นไปไม่ได้เลยว่าค่าไฟฟ้าจะต่ำดังที่ กฟผ.อ้าง

๒) ความจำเป็นด้านพลังงาน และผลกระทบต่อผู้บริโภคในประเทศไทย

เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๔๖ กฟผ.ระบุว่าปัจจุบันประเทศไทยมีไฟฟ้าสำรองสูงถึงร้อยละ ๔๐ โดยมีกำลังผลิตติดตั้ง ๒๖,๐๐๐ เมกะวัตต์ แต่ใช้สูงสุดเพียง ๑๗,๐๐๐ เมกะวัตต์ ถึงกระนั้นก็ยังเสนอโครงการเขื่อนสาละวินซึ่งมีกำลังผลิตติดตั้งรวมทั้งหมดสูงถึงกว่า ๘,๐๐๐ เมกะวัตต์ จึงเกิดคำถามว่าเขื่อนสาละวินมีความจำเป็นจริงหรือไม่

ประเด็นเรื่องต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์อาจไม่ใช่สิ่งที่ กฟผ. ต้องคำนึงถึง เนื่องจากไม่จำเป็นต้องลงทุนโดยกู้เงินมาสร้างเขื่อนมากเท่าไร เงินจำนวนนั้นก็เป็นที่สาธารณะที่ซัดใช้โดยภาษีของคนไทยทุกคน ทั้งนี้สาธารณะนี้จะถูกรวมอยู่ในต้นทุนการคำนวณค่าไฟฟ้าแบบผันแปรตามต้นทุน (ค่าเอฟที) ซึ่งท้ายที่สุดก็คือผู้ใช้ไฟฟ้าชาวไทยทุกคนที่ต้องแบกรับภาระนี้ ในทางกลับกันเมื่อมีกำไรจากการผลิตและขายไฟฟ้า กำไรนั้นก็ตกเป็นของ กฟผ. จึงไม่แปลกที่ กฟผ. ลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าและเขื่อนต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แม้ว่าเขื่อนจำนวนมาก

ไม่สามารถผลิตไฟฟ้าได้เลย หรือผลิตได้น้อยกว่าที่วางแผนไว้ก็ตาม

๓) ต้นทุนด้านอื่นๆ ที่ไม่ถูกนำมาพิจารณา

การสร้างเขื่อนมีต้นทุนด้านอื่นๆ อีกมาก เช่น ความเสี่ยงของชีวิตผู้คนโดยเฉพาะในประเทศพม่า ที่จะต้องเสี่ยงกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดการสูญเสียทางสังคม วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลุ่มน้ำสาละวิน รวมทั้งความสูญเสียทางสิ่งแวดล้อมและแหล่งประวัติศาสตร์ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป ต้นทุนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ยังไม่ถูกนับรวมเป็นต้นทุนของโครงการเขื่อน

ต้นทุนอีกประการที่ดูเหมือนว่า กฟผ. ไม่ต้องจ่ายก็คือ การอพยพผู้คนเนื่องจากป่าสาละวินชายแดนเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยมานาน ชาวบ้านเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ป่ามาก่อนการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตอุทยานแห่งชาติ หากมีการสร้างเขื่อน ก็จะต้องถูกอพยพโยกย้ายโดยไม่ได้ค่าชดเชยใดๆ เพราะไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน ยิ่งไปกว่านั้นจำนวนหนึ่งยังไม่ได้สัญชาติไทย แม้ว่าเกิดและเติบโตบนผืนแผ่นดินไทยก็ตาม

๒. สูญเสียแหล่งกำเนิดไม้สักของโลก

นักนิเวศวิทยาจัดให้ลุ่มน้ำสาละวินเป็นศูนย์กลางของการกระจายพันธุ์ไม้สักของโลก ดังจะเห็นได้จากผืนป่าสักในลุ่มน้ำสาละวินเป็นผืนป่าสักที่ใหญ่และต่อเนื่องกันต่างจากผืนป่าสักในประเทศอื่นๆ ดังที่กล่าวในบทแรก

การสร้างเขื่อนเวียงจี้ จะทำให้เกิดน้ำท่วมป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน ขณะที่เขื่อนดากวิน/ท่าตาดั้ง จะทำให้เกิดน้ำท่วมป่าเขตอุทยานแห่งชาติสาละวินทางฝั่งไทย ทั้งสองเขื่อนยังทำให้เกิดน้ำท่วมผืนป่าฝั่งรัฐกะเหรี่ยงและคะยาซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าสักเช่นกัน

ผืนป่าทั้งสองฝั่งน้ำสาละวิน เคยถูกคุกคามจากการสัมปทานทำไม้ทั้งถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมายมานาน ปัจจุบันป่าทางฝั่งไทยกำลังได้รับการคุ้มครอง แต่ผืนป่านี้จะถูกทำลายอย่างถาวรหากมีการสร้างเขื่อนสาละวินทั้งสองเขื่อนทั้งจากการถูกน้ำท่วมและกิจกรรมอื่นๆ ที่จะตามมาเป็นลูกโซ่

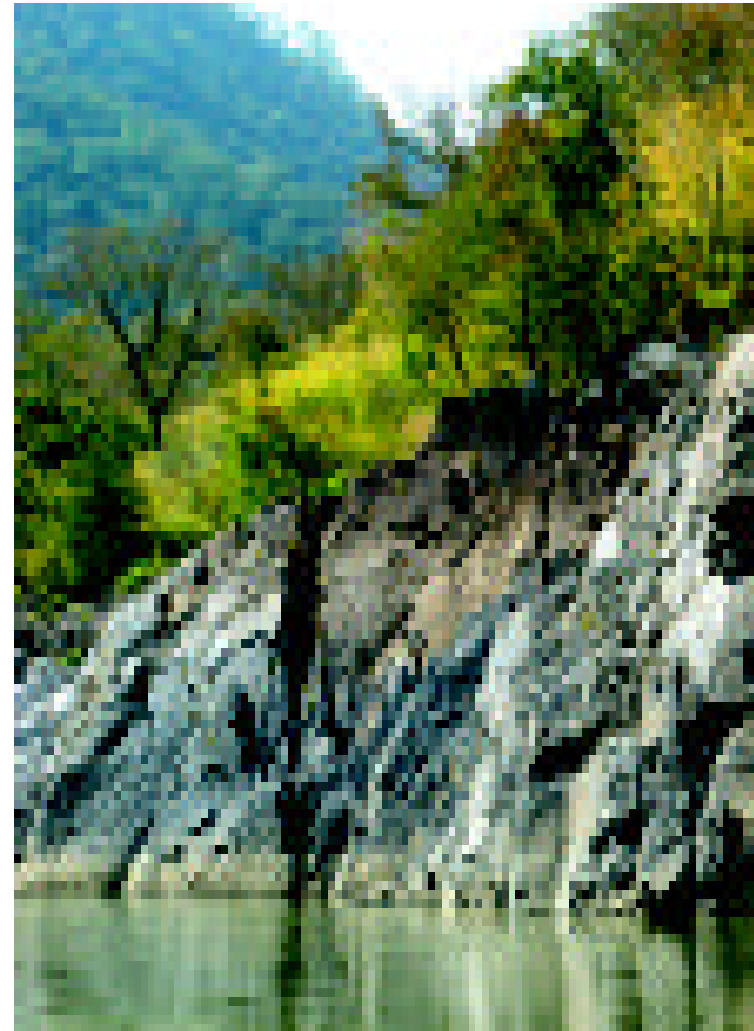
๓. สูญเสียแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เขื่อนท่าซางและเขื่อนบริเวณพรมแดนไทย-พม่าทั้งสองแห่งจะทำให้ น้ำท่วมพื้นที่ป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าบริเวณสองฝั่งแม่น้ำนั้นนับว่าเป็นหัวใจของผืนป่าในเขตลุ่มน้ำสาละวินซึ่งในทางนิเวศวิทยา พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทแรก

ไม่เพียงแต่ป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพเท่านั้นที่จะถูกทำลาย แต่การสร้างเขื่อนบนลุ่มน้ำสาละวินยังจะทำลายความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำสาละวินที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland) ที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ โดยเฉพาะบริเวณพรมแดนไทย-พม่า ซึ่งรัฐบาลไทยได้มีมติคณะรัฐมนตรีประกาศให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๓

๔. เขื่อนสาละวิน ประวัติศาสตร์มนุษยชาติจะจมอยู่ใต้น้ำ

การสร้างเขื่อนสาละวินไม่เพียงแต่ทำลายอยู่อารยธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มน้ำมาตั้งแต่บรรพบุรุษแต่ยังจะทำลายแหล่งประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะหลักฐานของพัฒนาการทางสังคมตั้งแต่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่อธิบายความเป็นมาของสังคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทแรก

ฤๅสาละวินจะเปลี่ยนสี: ผืนป่าและสายน้ำสาละวินมีระบบนิเวศที่สลับซับซ้อน ในภาพเป็นผืนป่าและแม่น้ำที่จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำของเขื่อนดากวิน/ท่าต่าฝั่ง ระบบนิเวศนี้คือต้นทุนที่ไม่ถูกนับจากการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำสาละวิน
ภาพ: เครื่องช่วยแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้